Calendae 75 cent ~~4783~~

Pastorius ab Hirtenberg Joachimus:

Calenda Regia in ingressu Thorunium Joannis Casimiri

1659

za Jana Kaz:

CALENDÆ REGIÆ

Seu

De auſpicatiſſimo

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI

PRINCIPIS AC DOMINI

DNI. JOANNIS CASIMIRI,

POLONIÆ & SVECIÆ REGIS

MAGNI DUCIS LITVANIÆ,

RUSSIÆ, PRUSSIÆ, MASOVIÆ, SAMOGITIÆ &c. &c.

IN OBSESSUM A SE ET FELICITER RECUPERATUM

THORUNIUM

Ingreſſu

IPSIS CALENDIS JANUARII ANNO M DC LIX.

Celebrato.

Intermixta alia complura ad præſentem Bellorum Polonicorum ſtatum pertinentia.

DANTISCI,

Sumptibus GEORGII FORSTERI, S. R M. Bibliopol.

ANNO M DC LIX.

Cum Privilegio S. R. M. Pol. & Sueciæ.

MAGNI. POLONIÆ. MARESCHAL-
LI. ET. CAMPIDUCTORIS.
SUMMI. DOMI. FORISQ;. VIRI
SPEI. PRIMIGENIÆ.
INGENTIUMQUE. ORNAMENTORUM
GENERIS. INDOLIS. VIRTUTIS. FORTUNÆ
ATAVÆ. AVITÆ. PATERNÆ.
MAXIMO. NATU. HÆREDI.

STANISLAO

COMITI. IN. VVISNICZ. ET. JAROSLAVV.

LUBOMIRSKI.

S. R. I. PRINCIPI.

THEATRUM HOC

CERTANTIS. CUM. SEVERITATE. BELLICA.
CLEMENTIÆ.
IN. QUO

SUB

SACRÆ. MAJESTATIS.
REGIÆ.

FASTIGIO. AUGUSTO. ET. INCOMPARABILI.
VIRTUS. INPRIMIS. PATERNA.
PRÆSENTI. NUPER. SPECTATA.
INPOSTERUM
ALACRI. ÆMULATIONIS. GRESSU. SEQUENDA.
ELUXIT.
DEVOTO. MANUS. PARNASSIÆ. OBSEQUIO.
OFFERTUR.

QUi ad ſcribendum nullâ ingenii fiduciâ, ſed vel autoritate legitimâ, vel aliis non adſpernandis impulſi cauſis accedunt: ii, quanto magis cætera ſibi præſidia deeſſe intelligunt, tanto curioſius luculentum ac plauſibile circumſpicere argumentum ſolent, ut quàm in ſe non inveniunt gratiam, â rebus dicendis mutuentur. Neq; exercitati oratores facilè eloquentiæ ſuæ verecundiam ita proſtituunt, ut temerè, nullamq; idoneam vel anſam vel materiam nacti, provolent in publicum, ſed imò, quò cordatior eorum quisq; eſt, eò accuratiùs ſuæ dictionis ſibi aliisq; vult conſtare rationem. Etenim oratio, quæ ſolis verborum freta coloribus, rerum pondere, & utilitate amœnâ non juvatur, facilè meritoq; obnoxia eſt faſtidio; nec quicquam citiùs vileſcere cernimus, quàm facundiam ſui ſecuram, ſui prodigam. Sed ea porrò, niſi in dilectu, explicatuq; rerum magna adhibeatur circumſpectio, non modò

gratiam non init, verum ſœpè etiam incurrit offensam: præſertim ubi de publicis dicendum eſt negotiis, arduis ut plurimùm perſpectu, tractatu lubricis, ipſo etiam ſœpe attactu nimisquàm delicatis. Adeòq; prout ipſa variam judiciorum aleam ſubeunt, ita qui de iis publicè disſerere ſuſtinent, quantumvis cautisſimè agere videantur, vix tamen unquam æquas omnium frontes experiri, multò minus æquare ſpes ac vota posſunt. Nimirum prout cujusq; in id, quod dicitur, affectus eſt animus, ita Spartam ſuam ornaſſe orator ſcriptorve, ita parem imparemve argumento vim ingenii, judicii, eloquentiæ, ita & decentem veritatis curam judicatur attuliſſe. Iſtarum rerum cogitatio alium fortasſis, antequam ſilentii ſecuritatem dicendi conſilio poſtponeret, in ancipiti deliberandi curâ, & quodam dubitationum quaſi æquilibrio aliquandiu teneret ſuſpenſum. Cæterum ego, etſi ad ſcribendum minimè omnium præceps, & judicii alieni haudquaquàm profectò irreverens, jam tamen ſilere citra dedignationem obſequii, aut ſequioris de rebus judicii ſuſpicionem, non posſum.

Quippe

Quippe aut non digna laude credenda ſunt, quæ his temporibus apud nos acta, publico famæ circumferuntur ore, aut rebus laudem merentibus illaudabilis deſidia noſtra decus ſuum patietur deesſe. Eam notam quia vitare magis, quàm deprecari conſilium eſt, age de noviſſimis rerum noſtrarum ſucceſſibus, quantum vires ingenii ferunt, & quantum licet per adverſa, quæ ſubinde adhuc interſtrepunt, dicamus: præſertim quando ita volunt Patroni, quando dicendorum ſeges dignitasq; excitat, & ipſa deniq; anni tempeſtas impellit. Revertente enim ad nos magno illo luminis promocondo Sole, Soli æterno, ejusq; in terris noſtris Vicario ſideri, hoſtiam gratiarum, hoſtiam laudum, qualis decet Chriſtianos, mactare par eſt. Paſſim jam homines ſibi aliisq; de ſuperatis anni prioris moleſtiis gratulatos vidimus, & in futurum nova proſperitatis voventes incrementa. Quod ſi autem comprecationes ejusmodi, bono & laudabili more, inter privatos percrebuêre, multo utiq; juſtius palatia Regum Principumq; iisdem circumſonant. In Principum enim ſalute

ſita eſt populorum ſalus, nec meliore compendio vota pro Republ. univerſâ fundi poſſunt, quàm ſi pro bono Reipubl. rectore fundantur. Quominus mirum eſt, ſi quæ mihi, ſub hunc novi Anni reditum, pro Sereniſſimo Rege & Domino noſtro, ſuſpiria ominaq; animum implevêre, ea, cum præſens, ut conſtitueram, non poſſim, abſens qualicunq; ſcriptionis conatu in publicum evolvam. Quando inprimis ſingulari, & inſolito quodam fatorum diſpoſitu, ita pulchrè cecidit res ut eo ipſo tempore Rex Sereniſſimus THORUNIUM tot menſibus obſeſſum victor ſit ingreſſus, quo Sol primum annui ſui curriculi ſpatium ingreditur. Non potuit meliore exordio Princeps optimus annum auſpicari, quàm iſtâ tàm illuſtri victoriâ; neq; auguſtius lemma inſcribere faſtorum ſuorum fronti, quàm titulum occupatæ tam magnificæ Civitatis. Quid autem dico, occupatæ? Servatæ dicere debebam. At neq; hoc ad rei exprimendæ magnitudinem ſufficit: in integrum reſtitutæ dicere oportet. Occupavit Carthaginem Scipio Æmilianus, ſed ut eam funditus deleret. Occupavit Corinth-

rinthum Mummius, ſed ut miſerrimè direptam, præcinente publicè tubâ, dirueret, populumq́; omnem venderet ſub coronâ.

Alii alias urbes exitio deſtinatas, proximasve, eripuêre periculo, immortalem inde nominis gloriam aſſecuti. Atq́; olim ob unum etiam Civem ſervatum dari ſolebat corona Civica, coronarum omnium, ut Plinius major judicat, non pretio, ſed honore clarisſima. Quanto illuſtrius decus eſt, Civitatem totam, Civitatem magnam & celebrem, Civitatem in extremo diſcrimine poſitam ſervaſſe? quanto major gloria, tot numero Cives, eosq́; aſperrima quæq́; expectantes, in gratiam ſuscepiſſe? de ſalute deniq́; anxiis, libertatem, jura & decora omnia reſtituiſſe? Inſtupescit Orbis tantæ manſuetudinis prodigio; ipſaq́; Civitas paulò ante ad armorum Regiorum fragorem attonita, nunc ad tam inſolens beneficentiæ Regiæ ſpecimen hæret admirabunda. Apud eos, qui acceptam eminus tantæ rei famam uſitatâ judiciorum trutina ponderant, laborat propè narrantium fides, & incredibilis his videtur lenitas, cujus rationem non

capi-

capiunt. Alii longius quoq; progrediuntur, & rem, quæ consuetudinem captumq; publicum excessit, modum etiam excessisse judicant. Indigni clementiâ homines, qui tam Divinam virtutem cavillari malunt, quàm vel candidis judiciis expendere, vel reverente saltem silentio venerari. Sed illos, quorum animos aut res ista minùs tangit, penetratve, aut aliena semper Virtus felicitasq; urit, suæ relinquamus ignorantiæ nebulis, vel intemperiis malignitatis. Tibi ô THORUNIUM, memorabile profectò, & æternâ recordatione dignum hoc anni auspicium est, Nunquam feliciùs Tibi in isto Zodicai spacio Sol luxit, nunquam lætius rediit, quam nunc cum Clementissimo Rege JOANNE CASIMIRO. Nec quicquam profectò absoni dicere videbimur, si simplicem aliis, Tibi geminum Solem, maximo Tuo emolumento, rediisse dicemus. Ac sidereus sanè Sol, qui omnibus lucet, Tibi etiam lucere nunquam desiit, etsi tot calamitatibus obrutæ non tam gratum fortassis lumen eius fuit. Sed alterum Solem tristis & miseranda Eclipsis eripuerat Tibi, fortè ut ipso hoc inter-

interceptu tanto liquidiùs pateret, quàm funesta sit absentia ejus, & ut reditum ejusdem tantò impensiùs desiderares. Verum de Te, ô THORUNIUM, erit paulò post illustrior dicendi locus: cũ Sacræ Regiæ Mtis. labores, quos in Te recuperandâ insumpsit, curatiùs memorabimus. Atq; eos quidem historico intexi peplo convenit: & intexentur scio ab illis, quorum id muneris est. Sed quæ æternitati scribuntur, tardiùs procedunt, ipsa intimæ veritatis inquisitione, quâ Historia omnis velut animâ respirat, aliquam temporis postulante moram. Mihi intereà primũ animi fervorem, quo in hoc tam optato anni exordio incaluimus, liberiore sermone, sine cujusquam tamen injuriâ, fas erit effundere. Neq; derogabit Oratorium hoc præludium operi historico, cum ut aliis, ita nobis quoq; non obscurum sit, alio hîc, alio illic opus esse & genere dicendi, & rerũ tum delectu tũ ordine, Porro autem è re esse arbitror, ad grande hoc recuperatæ Urbis, clementiæq; Regiæ decus deprædicandum non ante accedere, quàm alia DEI libaverimus beneficia, quæ Serenissimo Regi, & inclyto

Poloniæ Regno, anno proximè elapso, & paullo ante contigerunt. Postrema enim hæc, quæ nunc attonitum tenent Orbem, dependent ex superioribus, quæ nisi præcessissent, cœtera non modo non intelligi, sed prorsùs nec sequi potuissent. Commemoratis autem rebus anterioribus, apparebit tantò liquidius, quibus gradibus defervescere Numinis erga nos ira, hostiumq; retro ferri potentia, Poloniæ verò felicitas, quod præfiscini dixerim, sensim reflorescere cœperit. Eo ardentioribus usq; votis invocabitur supremum Numen, ut non tantum porrò nos vincere, sed victoriis etiam uti prius, quàm frui doceat: & inprimis, ut animos ad eradicanda vitia, verissimas scilicet malorum, quibus flagellati sumus, radices, magis magisq; excitet, atq; inflammet: Quò tandem his suppressis, studia Virtutum, quibus felicitas Regnorum debetur, splendidiùs efflorescere possint. Cæterum in memoriam retrò actorum regredientibus haud altiûs jam narrationem nostram ordiri lubet, quàm ab illo temporum articulo, quo Dacica in regno nostro tempestas desæviit. Nunquam enim luculentius

ultri-

ultricem DEI manum hostes nostri sensêre. Nemo non intelligit, de Palatino Transsylvaniæ Ragocio me loqui. Quem meministis, nexibus illis, quibus jam olim terra ejus Regno nostro arctissime devincta fuit, posthabitis, autoramentis prætèrea, quibus amicitiam opemq; ipsius studiosè inprimis quæsivit, meruitq; Polonia, neglectis, non Dacos tantum suos, sed Valachos, Muldavos, Hunnos, & quod maximi momenti erat, turbidissimos quosq; Cosacorum in Rempubl. hanc commovisse. Tot gentium robora trahenti facile fuit, in corpore semivivo, & non sanguinem tantùm, sed jam pene animam vomente, agere aliquantisper pro libitu suo. Itaq; magnam Poloniæ partem licentissimè pervastavit, ipsumq; Regni Caput Cracoviam insedit. Sed ut iniquissima ejus causa, ita vitrea fortuna fuit. Fracta est, cum splendere vix cæpisset. Postquàm enim Rex Sueciæ abiisset, hunc imparem ejus socium exercitus Austriacus magnitudinis suæ umbra illicò terruit, noster vero, sub Ducum Regni, & Palatini Russiæ felicissimo regimine infestare, urgere, fundere, ac perse-

qui non destitit, illatas etiam Regno injurias in ipsa Transsylvaniâ, Duce Magno Regni Mareschallo, ultus est non perfunctoriè. Tandem miser â plerisq; illis populis, quos in perniciem Poloniæ attraxerat, desertus postquam Aquilas Polonicas nullâ fugæ celeritate effugere potuit, circumsessus, atq; ad incitas redactus, miserabili pactione vitam, & abeundi libertatem redemit. Atq; ita rediit quidem ipse in Patriam, sed pene inermis, & Polono magis, quam suo milite stipatus. Hic enim in Scythicas incidit manus, & quam Poloniæ intentaverat, ipse in Tauricâ Chersoneso subiit servitutem. Quas deinde adhuc calamitates eidem Racocio, jam reduci, indignatio aulæ Ottomannicæ conciverit & ut principatu suo exutus, alienis jam viribus collapsam restaurare quærat fortunam, qui suis antehàc amicissimò Regno, præter causam impensè gravis fuit, nolo nunc referre. Qui & hæc, quæ dixi, nullâ alieno infortunio insultandi libidine â me dicta esse, ultrò & fidem testans, profiteor. Miseret enim me potiùs Principis, quem prava consilia opulentissimâ pace, quâ ad invidiam

usq;

usq; frui visus est, exuere. Ottomannici Imperii mentio, quam modò feci, revocat mihi in memoriam terrorem, quo ista Orientis potentia, vere superiori, cum nondum constaret, quem magnis illis belli apparatibus peteret, sollicitum habuit Regnum nostrum. Circumstrepebant fines nostros ingentes viciniorum Bassarum exercitus, & constans volitabat fama, arma ista stringi in nos, qui ob exhaustas vires alienis conatibus maximè videremur opportuni. Neq; dubium sanè erat, in Aulâ Ottomannicâ ab hostibus nostris nullum non motum esse lapidem, qui ad nos opprimendos crederetur facere posse. Sed aliter rem direxit, qui corda Principum frænat flectitq; pro libitu suo. Ejus potente nutu evenit, ut quæ nobis minata videbatur tempestas, in proximas gentes, & eas inprimis, quæ paulo ante in hoc se Regnum vi immani infuderant, decumberet, pœnas veluti exigens eorum facinorum, quibus, dum nos flagellarent, gravius ipsæ flagellum meruerant.

Turcis juncta, atq; obnoxia Tartarorum gens est, illorumq; adeò arbitrio hæc pacem, & bella ca-

pesſit. Jam vetera eorum, & non annis, ſed ſeculis multis continua adverſum nos bella quis ignorat? At iidem tamen poſtremis his temporibus, impensè in Regem, & Regnum noſtrum benevoli, magnum profectò adminiculum rebus noſtris labentibus dedêre: mirè DEO rem adgubernante, ut adverſum Chriſtianos, cognatos, & nullâ injuriâ læſos Principes gens barbara gens olim perpetuò inimica, Regem noſtrũ ſublevaret. Neq; enim tantum copiis identidem ſubmisſis terruit Poloniæ hoſtes, ſed & apud aulam Ottomannicam cum curâ egit cauſam noſtram, quodq; maxime omnium memorari meretur, Coſacos ſummo virium conniſu eo adduxit, ut primùm manus abſtinerent à Poloniâ, & deniq; novo obſequii nexu eidem illigarētur.

Nunc ordo temporis ad commemorandum aliud DEI beneficium me vocat, & id tanti quidem momenti, ut non minimam illi ſalutis ſuæ partem debere videatur Polonia. Loquor autem de Sereniſſimi Electoris Brandeburgici reconciliatione. Is Princeps uti virtutibus animi, & potentiâ inter paucos hodie nominandus eſt, itá cuicunq; ſe parti

adjungit, hùic ingens profectò, confesſione omnium, pondus adjicit. Eo tempore, quo Poloniæ nihil non, atq; etiam ipſa ſibi adverſabatur, transmarino autem hoſti fortuna velut ſacramento dixiſſe videbatur, idem Sereniſſ. Elector magno illo publicæ infelicitatis torrente eò quoq; tandem impulſus fuerat, ut quas primum infringere quæſiverat, partes hoſtiles, fœderis deniq; nexu, & virium ſuarum acceſſu augeret. Ea ſocietas quamdiu viguit, graviſſimis ſanè damnis ut Electori, ità Poloniæ conſtitit. Mutuis enim iisq; longè atrociſſimis incurſionibus provinciæ affines vexabantur. Ictibus iisdem pulſabatur utriusq; Principis animus, miſerans, ut probos populorum Paſtores decet, ſubditorum ſuorum fortunam. Ac multis inſuper aliis tum domeſticis, tum externis ſtimulis ad redintegrandam cum Polonia neceſſitudinem accendebatur Elector, ipſeq; etiam Sereniſſimus Rex, miſſis aliis, atq; aliis internunciis, ſinum illi priſtini affectus magno ſtudio pandebat. Ac dudum is annuiſſet, (conſcius loquor) niſi novus ex Tranſylvaniâ interveniſſet obex. Eo lapide feliciter tandem

dem amoto, faciliùs Elector SerenissimusRegiis & Cæsarianis hortatibus, quibus ad pacem cum Polonia stimulabatur, cessit. Cessit, & ejuratâ hostium nostrorum societate, ad pristinam amicitiam novis legibus, interposito utrinq; in congressu Bidgostiensi, sacramento rediit. Eo conciliatu dici non potest, quantum rebus, & Regni, & Electoris commodatum sit. Nam primum mutuæ terrarum populationes illicò conquievêre, Copiæ verò, quæ adversus Electorem excubuerant, ductæ sunt adversus hostem communem. Moscus reverentius mox Lithvaniam, Poloniamq; tractandam sibi putavit, postquam ad Regem accessisse cognoverat eum Principem, cujus amicitiam soli citè semper, multisq; legationibus coluerat. Cosacis quoq; major Regni veneratio incessit, cum id brachio Electorali viderent subnixum. Quantum porrò, & quàm benè ordinatum exercitum idem Princeps trahebat secùm? illum exercitum, cui magnam partem victoriæ Varsaviensis Sueciæ Rex debebat. Illos Duces, qui phalangem pedestrem phalangi, tormenta tormentis, ignem igni aptis-

aptiſſimè nôrant opponere. Perſpexerat id toties hoſtis, eò jam magis animo attonitus hæſit, cum quos, in nupero rerum noſtrarum orgaſmo, pro ſe, contra Polonos ſtare viderat, eos poſtea pro Polonis contra ſe ſtare ſentiret. Jam illud quanti momenti, quòd redintegrata hæc amicitia portus Electorales obſtruxit hoſtibus, iisdemq; omne maritimum in his oris commercium, omnemq́ue adeò auxilii ſpem, & ipſa quodammodo ſpiracula interclusit? Ad hæc cum latisſimè pateant ditiones Electorales, ex omnibus penè iſtis ad primum hoſtis clasſicum, & multo magis deinceps ad magnum ſubito exſplendeſcentis fortunæ fulgur plurimi accurrerant. Poſt compoſitionem avocati ſunt iſti, & divites illæ ſcaturigines, ex quibus militum copiæ affluxerant hoſti, obturatæ, aut alio averſæ. Poſtremò quot quantosq́; Principes, catena iſta amicitiæ Electoralis traxit? Quam multi in Germaniâ utrâq́; amiciùs æſtimare coeperunt partes noſtras, poſtquàm pro illis pugnantem viderunt Principem, ſanguinis, ſacrorum, alioq́; fœderum vinculo ipſis arctè innexum? Ut extemplò mutavêre

nonnulli castra, nec committendum sibi putarunt, ut contra eos arma stringerent, cum quibus sua conjunxisset Elector? Tanti ponderis, tantiq; emolumenti conciliatio, longo labori, & singulari dexteritati VENCESLAI COMITIS DE LESNO, Episcopi tum Varmiensis, nunc Regni Poloniæ PRIMATIS DESIGNATI potissimùm debetur, cui eodem in opere, cura perpetua Fratris PALATINI POSNANIENSIS, sapientissimi, & de patriâ præclarissimè merentis Senatoris, etsi eminus, efficacissimè tamen, semper respondit. Autoritate porrò publicâ, Illustrissimo Antistiti, magnus Thesaurarius, idemq́ue Campiductor Lithvaniæ VINCENTIUS GOSIEVIUS spectatissimi animi consiliiq; Senator, hoc in negotio, datus erat Collega. Enimverò prægrande ad eandem rem momentum attulit Augustissima DOMUS AUSTRIACA. Hæc jàm antè laboranti Poloniæ Regno validum submiserat Exercitum, ipsa impulsa vicini periculi intuitu, multoq; magnorum Virorum indefesso labore jam dudum excitata,

postre-

postremò autem, ubi tempore res maturuerat, felicissimâ summi Viri BOGUSLAI COMITIS de LESNO, tum magni Thesaurarii, nunc Vice-Cancellarii operâ, ad belli societatem adducta. Ac fateri profectò oportet, rem maximi momenti tùm confectam, quia ipsa, quam novus ac tantæ molis Clypeus jaciebat, Umbra, etsi postea nonnullis apud nos minus grata, Transylvano tamen aliisq; hostibus nostris, multum formidabilis, & ut præsidio suo, sic ipso magnitudinis Austriacæ horrore impensè fuit damnosa. Sed altero non minus illustri beneficio idem Imperator Rempubl. hanc devinxit, cum, ut dicere cœpi, misso experrectissimi ingenii, & edecumatæ prudentiæ Legato, BARONE de LISOLA, Serenissimum Electorem, & Regi nostro, & sibi, & toti huic causæ conciliavit. Utriusque negotii gravitatem vel ipsa effectûs lentitudo abundè ostendit, & quæ intervenêre obstacula, tam fuerunt grandia, atq; immania, ut non modo optatum diu sufflaminarint eventum, sed & spem ejus interdum prorsus interceperint. Mors præcipuè Imperatoris nonne scopulus ejus-

modi erat, cui illisa negotiatio spes omninò nôstras frustratura videbatur? Nonne enim ipse ille rerum transitus, per se semper miris, atque insperatis conatibus opportunus, novos hostibus animos, cœteris novos afferebat metus? Nonne & ipsum Serenissimum Electorem, aliosq; idem negotium volventes, cum adversæ partis machinamenta inspicerent, justa suspendebat sollicitudo, ac timor, ne à domo Regnatrice aberraret electio? Quod si cõtigisset, nec ipsa Domus illa, nec Elector tutum sibi putasset, novo se & res suas implicare bello. Sed qui in alto res mortalium dispensat, ita consilia Germaniæ direxit, ut Septemvirale Collegium sumere Principem mallet, quàm quærere. Hoc prætereà effecit, ut de publico Germanici Imperii consilio ad hostem mitterentur Legati, honestis conditionibus suasuri, ut ex finibus imperii arma is efferret. Nihil impetrarunt illi, & Holsatiâ, Jutiâque, provinciis Germaniæ, adeo hostis nõ excessit ultrò, ut annisus sit potiùs æternùm facere suas. Uno impetu potiores Holsatiæ urbes opprimere instituit, eodemque tempore Serenissimum Daniæ Regem, factæ no-

vissimè paci fidentem, & jam penè inermem, calidissimo consilio, denuò invasit, ac omni propè Regno exuit. Intra unius Hafniæ fortitudinem stetit totius Regiæ Domûs, sceptrique Danici salus, quasi ostendere volentibus fatis, nullam esse tantam potentiam, nullam audaciam, quam virtus, ubi veris stimulis, & desperatione inprimis incaluerit, cælo auspice, sistere non possit. Stitit acerrimum Regem una urbs, non tam vallorum circuitu tùm, quàm fortium, & Regi suo fidorum pectorum opposita munita, sed inprimis protectore Deo, & Domini sui præsentiâ animosa. Stitit, inquam, Principem, quem non cætera Dania, usitatis nudata præsidiis, non hyems hosti nimiùm propitia, non flumina, non maria ipsa cohibuerant; exercitumque nihil non domare posse creditum, invictâ constantiâ â mœnibus suis prohibuit, ingens hactenus scopulus fortunæ hostilis, & illustrẽ inposterùm Deo volente habitura locum, inter Civitates, præclarâ erga Dominos suós fide celebres, quales sunt, ut alias nunc taceam, Aurelia, Metæ, Vienna, Praga, Lovanium, Brunna, Freiberga, Dantiscum, Zamosci-

um. Neque passus est Deus periclitanti unà cum
Rege suo Urbi deesse auxiliatores. Nam cum ter-
râ ei succurri à Principibus amicis, quantumvis ni-
hil intentatum relinquentibus, non posset, mari clas-
sis Batava subvenit, & per infestas freti Danici an-
gustias, per obstantes undique hostium acerrimè
pugnantium ignes manusque, cruentâ quidem,
nec parvo emptâ, magnificâ tamen victoriâ opem
intulit; non sine eximiâ & æternâ laude Thalassi-
archi Baronis VVassenarii, qui ejusdem classis Pro-
Præfectis VVittio, & Florissio superstes, non mi-
nus fortiter, quàm qui periêrunt, sed magis feliciter
dimicavit. Cæterùm dum hæc aguntur, tota inte-
rim commota Europa bello DanoPolonico magis
magisq; intendit animos, & nullus penè Princeps,
nulla provincia est, quæ hoc incendium ad se non
putet pertinere. Quâ in re quomodo non reve-
rentibus animis admiremur singularem Dei super
Republ. nostrâ curam? quâ effectum videmus, ut
causam nostram olim desertam, major tandem pars
Orbis facto armorum consiliorumq; concursu, a-
gendam susceperit. Non est equidem pietatis no-
træ,

ſtræ, latiùs ſe indies ſpargentibus belli flammis lætari; potius vero calamitatibus, quas Dania fœderata, & tot aliæ terræ gravisſimas patiuntur, ita, ut par eſt, ingemiſcimus, atque ut honeſtisſimâ tandem pace tam fœda certamina componantur; & improbus bellandi amor exterminetur, animitùs optamus. Attamen fateri neceſſe eſt, nobis multitudine hoſtium variorum obrutis, longè graviorem futurum fuiſſe hunc Regem, niſi alibi reperisſet, cui infringeret potentiam. Ubi vero tot populi in idem bellum conſpirârunt, noſtri interim Exercitus viam ſibi ſtravêre ad hoſtem ibi quærendum, ubi multis abhinc ſeculis pedem Poloni non poſuerant. Quas ô ſuperi! vices habent res mortalium! Nondum triennium effluxit, cum intimis regni noſtri viſceribus incubaret hoſtis; illudque velut belli ſpolium inter Duces ſuos diſtribuere cogitaret. Brevi poſt excuſſum eſt cervicibus jugum, & ſurrexerunt Camilli, qui excitatâ veteri Sarmatarum virtute, vocatoque in libertatis vindicias fortisſimo quoque, pasſim præter opinionem fatigavêre invaſores, & extremo virium conatu id eſſe-

effecêre, ut externæ potentiæ virus â mediis Poloniæ præcordiis, in extremos ejusdem margines ejiceretur. Pauci tamen, in illo redeuntis fortunæ quasi crepusculo, tàm amplæ spei erant, ut brevi fulsurum crederent diem, quo Polonia hostem in cubilibus ejus, Livoniâ, Pomeraniâ, posteà vero in ipsis Cimbrorum intimis recessibus vestigaret. Id tamen ecce fieri jam aut factum conspicit, miraturq; Orbis. Sensit non ita dudum vim Sarmaticam Pomerania omnis, quæq; anteà hostis apud nos peccaverat, illa maximâ clade suâ expiavit, fortassis in posterum etiam expiare perget. Non sine stupore Germania, & Europa penê unviversa audit, Aquilas nostras circumvolitare Cimbrici maris littora, ibiq;, præeunte fortissimo Stephano Czarnecio, Palatino Russiæ, cæterisq; Ductoribus, viris strenuissimis, summâ passim celeritate famam sui anteire, admirabili audaciâ magna, & aliis invia flumina, sine pontium beneficio, trajicere, incredibili alacritate difficillimas quasque belli operas sibi ultrò deposcere, maxima adire pericula, capere urbes munitas, insulas nando invadere, atq; occupare,

re, hostes passim fugare, sternere, persequi, præclaris denique ausis gentis suæ gloriam latissimè per orbem diffundere.

Sed jam tandem sermo ab extremis Balthici maris anfractibus ad Borysthenem, & ultimos Russiæ fines trajiciendus est. Non nescit orbis, primam inde tempestatem surrexisse Poloniæ, quâ ita concussa illa est, ut fessa denique & propè nuda patuerit aliorum vicinorum libidini. Atq; horum occulta quædam, & fortasse fatalis in nos conspiratio fuit. Certè, quò diutius hæc Respublica vapularet, singulis, Deo permittente, velut per manus, tradita est flagellanda. Sed, ut innui modò prima virga, quâ castigati sumus, agrestis fuit, tantoq; adeò acerbior, quia famulâ manu infligebatur ingenuis, & in corpus tum adhuc integrum, delicatum & talium plagarum insolens, inciderat. Facilis cuiq; conjectura est, de Cosacis me loqui, genere hominum duro, laborum tolerante, libertatis, & exin militiæ avido, Reipubl., cum ad bona se vertit, præsidio egregio, cum secus, pestilentissimo veneno. Nam ut adversum Turcas, Tartaros, Moschos,

ſchos, utilem ſubinde Regno præſtitit operam, ita facilè ſemper, quoties aut robore ſuo placuit ſibi, aut ſervitute diſplicuit, rebellavit, ſimulatq; inprimis caput reperit pronum, idoneumq; ad res novas. Noviſſime Chmelnicium repererat, hominem â teneris innutritum militiæ, nec literarum rudem, aulæ vero noſtræ, & imbecillitatum publicarum, plus quàm expediebat nobis, gnarum. Is cum lite privatâ partem agri amiſiſſet, damni & contumeliæ impatiens, provocavit ad arma, & collectâ primùm intra ſcopulos Boryſthenis exiguâ ſui ſimilium manu, mox Scythas vicinos allexit, eorumq; miniſterio excubitores Regni exercitus, cum quicquid ibi Coſacici ſanguinis ſub ſignis Polonis militaret, corrupiſſet, repentè circumvenit, floremq; adeo militiæ Polonæ aut cecîdit, aut unà cum Ducibus in Tauricam miſit. Dein, cum durante Interregno pro libitu ſcrutatus eſſet matris Reipub. viſcera, tandem exſplendeſcente novi Regis Majeſtate flecti ſe paſſus eſt, ut fortunæ ſuæ moderaretur. Sed quoties poſtea ſenſit, lacertos denuo Poloniam movere, vim illicò aut repulit, aut prævenit.

venit. Fuſus aliquando, ſed multitudine aſtuq́; ſæpius prævaluit. Pactis identidem Reipublicæ conciliatus, ſed nunquam fidens, & in ipsâ ſemper quiete inquies, animos ſuorum perpetuò adverſum Poloniam tenuit armatos, atq́; externa inſuper fœdera, quibus potentiam ſuam muniret, circumſpexit. Hæc porrò ipſa, prout rebus ſuis expedire videbatur, mutabat. Nam cum Tartari, quorum viribus ante ſurrexerat, in gratiam cum Rege & Regno noſtro rediiſſent, ille uni eidemq́ue cum noſtris parieti inniti nolens, ad Moſci patrocinium confugit, ejusq́; poteſtati Kioviam, aliaq; præcipua illius Rusſiæ oppida tradidit, in precium ſcilicet tutelæ, & fidei autoramentum. Atq́; iſtâ tanti exercitus, & tot munimentorum accesſione animatus Moſchus, eò profundiùs ungues barbaros in Lituaniæ præcordia immiſit. Poſteà equidem ſubitò emicans potentiæ Suecicæ fulgor ſumpta in nos arma Moſcorum ſtitit aliquandiu; nihilominus pars Coſacorum, connivente Chmelnicio, ſtimulantibusq́; occultè aliis, Racocii Tranſylvaniæ Palatini adverſùm nos ro-

 bur

bur auxit, eoq; Duce, Poloniam fœdissimè devastavit. Ita homo ille, utcunq; simularet amicitiam, per abdita, & magis fida ad hostes inclinans, occasionem nullam nervos Polonorum incidendi prætermittebat. Ac â Moschici quidem Dominatus nexu haud temerè unquam is recessurus videbatur, quia abjectâ solidæ cum Republ. conciliationis fiduciâ, sacramento se obstrinxerat Despotæ illi, neq; aliud firmius contra Tartaros æquè ac Polonos præsidium reperire se posse putabat. Unde vix spei quicquam supererat, vivo illo, Cosacos ad obsequium Poloniæ redituros. DEO autem, ut ex eventu didicimus, placuit restituere eos Reipublicæ, â quâ malo fato erant avulsi. Itaq; obices omnes amovere oportuit, & in illis ipsum quoq; Bogdanum Chmelnicium, quo sublato in diversa quidem ivêre Cosaci, potior tamen pars, Ductore VIHOVIO, intimorum defuncti Chmelnicii Ducis consiliorum socio, Tartaris præcipuè instigantibus, in Poloniam reflectere cœpit animos. Nec præbenti se fortunæ defuit utraq; Majestas Regia: sed per viros gravissimos pru-

prudentisſimosq́;, quorum princeps STANISLAUS CASIMIRUS BINEVIUS, Caſtellanus VVolhiniæ fuit, ſurgentem in illis bonæ erga Rempubl. propenſionis affectum, ſolicitè aluit, fovitq́;. Interim verò, re magis magisq́; in dies matureſcente, optimi, & ſincerisſimi quiq́; Coſaci Moſchicæ ſervitutis jugum quatere, atque excutere incipiunt: confeſtìm etiam alios ſibi adverſos, Duce VIHOVIO, armis aggrediuntur, & ope Scythicâ ſubnixi, profligant, ipſum vero Ductorem, Puskarencum nomine, palo ſuffigunt, oſtentui cœteris, qui Moſchici regiminis pertinaces, libertatem oppugnare, quàm defendere mallent. His certaminibus illi, quò magis apud Moſchum ſpem ſibi veniæ præcidiſſe viderentur, eò alacriùs aures præbuerunt Regiæ clementiæ promisſis. Tandemq́; annitentibus utrinque delegatis, in certa capita, quibus illos in unum ſecum corpus coaleſcere Reſpubl. voluit, conventum eſt: misſiq́; ad Sereniſſimum Regem, apud Thorunium, in Caſtris, tùm agentem, internuncii, qui VIHOVII, & cœteri exercitus Zapo-

roviani nomine, ſacramentum Majeſtati Regiæ, & Reipubl. dixêre. Magno equidem conatu, magno etiam rerum, quas Reſpubl. pro cariſſimis habuit, impendio, nec libertatis tantùm, ſed ſummorum decorum ſuorum communicatione conſtitit iſta conciliatio. Sed fructuum, quos eadem illa nobis promittit, ubertas ſolatur & penſat omnem precii magnitudinem. Ego nunc emolumenta ejus pacificationis omnia recenſere hîc nolo. Hoc tantùm addo, quod in confeſſo apud omnes temporum callidos eſt, magnum eo nomine beneficium DEO Poloniam debere: eumq́; porrò orandum, ut tanto muneri addat perennitatem, atq́; initæ conjunctionis nodum fortiùs indies adducat.

Tandem verò jam ad Te, THORUNIUM, redeo, quia, ut ſermonis initium fuiſti, ſic ejuſdem Te finem eſſe volo: ita tamen dictionem temperare meditans, ut minime fòrtunæ Tuæ inſultare, ſed potiùs de tam miti malorum Tuorum termino videar Tibi gratulari. Non enim lubet, nec decet acerbitate verborum gravem eſſe illis, quibus victor Rex tam voluit eſſe propitius. Quanquam

quam triſtioribus nonnullorum geniis, & nodum in ſcirpo quærentibus, nulla fortasſis orationis mollicies ſatisfaciet, Tales enim vel levisſimi attactûs umbrâ ac ſuſpicione vulnerantur, & ſub quovis etiam balſamo cauſticum metuunt.

Equidem Tibi, ô pulcherrima Vrbium, antiquitas Tua, tum continua in Poloniam fides, jam olim inter primas Borusſiæ civitates Principem locum dedit. Tibi Legum, juriumq; ſuorum Archivum credidit Borusſia. Tu Pactolum Sarmaticum Iſtulam, cum Boruſſiam ingreditur, prima omnium excipis; Tu ubertate illius, totq; adeò feracis Poloniæ muneribus prima lætaris. Te & vicinia ipſa & linguæ communio, & commerciorum propior uſus præ aliis Regno arctisſimè innexuit. Certe, quàm indiſſolubili necesſitudine illi injuncta hæreres, ipſa ſatis palam feciſti, cum priore bello Suecico, audaces VVrangelii impetus, & inopinatò mœnibus imminentem vim invictâ fortitudine repuliſti, eo nomine & apud Polonos ſummam gratiam, & domi facundisſimos præcones, & deniq; apud poſteritatem immortale nominis decus

ade-

adepta. Novissimâ hâc rerum vertigine, tempestas publica communi Te cum aliis multis naufragio implicuit. Equidem proditionis labe intactam Te, & cum hoste, antequam ei subesses, nunquam consilia sociasse scimus. Potiùs vero iniisse Te fatemur rationes, quibus vim illius â mœnibus Tuis quàm longissimè arceres. Cæterum postquã idem, prolabentibus ad obsequium ejus & exercitibus, & Provinciis, ipsâq; Regni metropoli, in Prussiam rediret, fortuna venientis ita Te attonuit, ita etiam juncta fortunæ suada se infudit animo Tuo, ut maximæ imprudentiæ esse crederes, portas claudere illi, cui nemo putabatur clausisse, aut clausurus esse. Admisisti igitur Dominum novum, & cum eo numerosum præsidium, novum scilicet cum novo Domino capistrum. Prorsusq; ita alterius esse cœpisti, ut propè desineres esse tua. Quantumvis enim lene admodum videretur, cui humeros submittebas, dominium, tale tamen erat, ut id tuo arbitrio excuti non posset, alieno semper posset intendi. Ac sub novâ hac potestate defluxere Tibi tres propemodùm anni, ægriùs nimirum lentiùsq;

ex

ex fluctibus suis emergente Poloniâ, quam ut Tibi illicò manum posset porrigere. Post Cracoviam recuperatam destinatus equidem in Tui vindicias tendere cœpit exercitus. Sed is hiemis viciniam, & nescio quæ alia obstacula causatus, non multò post, cum Duce annis fesso ante hyemem ingressus est hyberna. Pars tamen equitatus Polonici, Ductore JOHANNE SAPIEHA, exercituum Regni Commissario generali, eminùs circumsidere Te cœpit, Tibiq; commeatum; & cum reliquis hostium præsidiis commercium intercludere conata est. Ubi velitationibus creberrimis commissi utrinque excursores, multo subinde cruore campum resperserere. Perpetuoque cum præsidio Tuo pugnavit magnanimus Sapieha, donec in suburbiis Tuis consisteret. Supervenêre posteà sub regimine Generalis excubiarum Magistri SUCHII, viri militari laude præclarissimi, Austriacæ aliquot legiones.

Quæ fortiter circa Te figere pedem, & peditatu suo aggeres struere, tandemq; machinis admotis opera hostium & Tua verberare cœperunt.

Crevit indies obſeſſor exercitus, quia & illæ copiæ Auſtriacæ, quæ in Varmienſi Epiſcopatu hyemaverant, acceſſere, Ducis ſui HESTERI inopinatâ captivitate nuper triſtes, mox reditu ejuſdem tantò lætiores, quia is aſtu aſtum pulchrè ultus, è carcere Mariæburgenſi feliciter evaſerat. Accesſit quoque CHRISTOPHORUS GRODZICIUS Generalis rei armamentariæ per Poloniam Magiſter, idemque meritisſimus Regni Senator, qui oppida Viſtulæ adſita, & quicquid hâc parte hoſtilibus rapinis patuiſſet, legionibus ſuis ſtrenuè hactenùs propugnârat. Ita omni ex parte denique cincta Urbs fuit, & hoſtis intra mœnia, parvamq; inſulam, in medio Viſtulâ ſitam, concluſus. Interim verò non defuit ille ſibi, captans ſubinde, atq; aperiens etiam ſibi occaſiones erumpendi. Præcipuè autem copias Auſtriacas asſiduis, & inſidiis & aggresſionibus ſolicitabat. In has enim & præſidiarii, & cives ipſi ſingulari quodam ferebantur odio. Quia nimirum animis inſederat opinio, urbem obſeſſam, ſi quandò ad deditionem veniendum foret, non veteris Domini, ſed Auſtriacum regimen ſubituram.

Quod

Quod ut externum, & religioni suæ formidolosum populus omnis mirificè abhorrebat. Bilovium porro, cui Civitatis defensio commissa erat, super insitam indolem, acrem, cautamque & prorsus ad ardua comparatam, famæ suæ cura stimulabat, ut summâ vigilantiâ & contentione ageret, quæ Virum nobilem, veterem militiæ, ejusmodi obsidia sæpius cum laude expertum, Generalis deniq; excubiarum Magistri munere præditum decerent. Dabat itâq; solicitè operã, ut in Urbe quam ordinatissimè omnia procederent. Cives advenasq; (quorum sanè plurimi ex proximis agris confluxerant, ipsâ rei familiaris jacturâ in populatores nostros mirificè exacerbati) non modo ad obsidionis tolerantiam, sed ad arma etiam gerenda firmabat. Intùs benevolentiam, quantùm posset, servans sibi, extra obsessoribus noctu diuq; nocere quærens, eruptionibus potissimum, quas ità frequentavit, ut qui omnes illas ab initio ad finem annotarunt, plusquam trecentas nobis annumerent. Cæterum his opera equidem nostrorum multùm subinde turbata, & ipse peditatus, auxiliaris præsertim, non

leviter labefactatus; Sed non minùs præsidiariorum quoq; numerus accisus est. Ac tametsi hostis identidem aliquos ex nostris caperet cœderetvè, nunquam tamen eò profecit, ut ullum vel militem auxiliarem â suis, vel commeatum unquàm reciperet. Nostri enim vias, quibus subsidia ventura credebantur, excurrentibus longè latéq; turmis equestribus, undiquaq; obsepserant; & ut ipsi largiore rerum necessariarum copiâ fruerentur, strato ponte junxerant utramq; Vistulæ ripam. Sed hostis munitionum suarum robore, tum suppetente victûs necessarii sat ubere usq; copiâ fretus, haud quicquam adhuc submittebat animos. Prorsusque adeò major vis ad cicurandam ejus audaciam videbatur requiri. Meritò hîc mirum miserumque rerum humanarum genium agnoscimus; quarum adeò remedia longè tardiora sunt, quam mala. Morbi repente subinde ingruunt, ac si fatalis hora adest, repente etiam occîdunt. Ut vero curentur, mensibus opus est, aliquando & annis. Non unius præterea Medici industriam fatigant, multas pyxides Pharmacopæorum deplent, & ut ægrotan-

tantium corpora, ſic crumenas eorundem, aut iis proximorum exhauriunt. Ægrotabas Tu quoq; Thorunium, & repentinus quidem, ſed idem graviſſimus æſtus præter opinionem Te Poloniæ & Tibi ipſi eripuerat. Utinam prior valetudo æquè citò redonari ægræ potuiſſet, quà erat erepta: Sed lentè proceſſit reſtitutio Tui. Iterum quaſi parere Te ſibi Polonia debuit; & ut feliciter pareret, plusquam novimeſtre tædium coacta eſt ferre. Tulit æſtivi ſolis ignes, tulit autumni nimbos & procellas, tulit brumæ rigores, tulit mille moleſtias ac incommoda, ut Te ægritudine Tuâ, â quâ poſſidebaris, liberaret. Nec ceſſiſſet forſan uſq; illa, niſi præſentem Regiæ Majeſtatis vim ſenſiſſet. Præviſum id maturè â Rege ipſo, & Regni ordinibus, adeòque omnium conſenſu ſancitum eſt, ut ægri iſtius reſtitutioni Rex, non autoritatis tantùm auſpicia, ſed & manûs ſuæ ductum commodaret.

Nec cunctatus SERENISSIMUS REX, ſimul ut comitiorum laboribus defunctus eſſet, abiit in caſtra, comitante SERENISSIMA REGINA; utroq; Regni CANCELLARIO,

& aliis Proceribus. Sed venit quoq; inprimis alter exercituum Polonicorum Dux, idemque Regni Mareſchallus GEORGIUS LUBOMIERSCIUS S.R.J. Princeps, Comes de Viſnice, accelerando cœptæ obſidionis operi, ſummâ illa autoritate, quam immenſis virtutibus, maximisq́ue in patriam meritis, dudum ſibi comparavit, ingens daturus robur ac pondus. Qui jam etiam magnam exercitûs ſui partem, florem militiæ noſtræ, eòdem præmiſerat. Tum verò validisſimè demùm fervere cœpit obſidio, tot nimirum diverſorum nominum, populorumq; legionibus, nobili virtutis æmulatione, in hoſtem certatim undiq; pugnantibus. Excitati jam ante erant nonnulli ſuggeſtus, de quibus in urbem non infeliciter quotidiè fulminabatur. Ne inferiores cœteris eſſent, qui poſt cœteros venerant, excitarunt & ipſi ſuos, quo nullâ parte quies eſſet obſeſſis. Qui viciſſim noctu diuq; aut eminùs jaculando reſpondebant noſtris, aut cominùs factâ excurſione inſtabant. Etſi autem cruenta hæc certamina crebeſcerent, neque obſeſſi ulla melioris inclinationis

præ-

præberent indicia, Rex tamen Serenisſimus, ut ab initiò alterâ manu arma pertinacibus, alterâ clementiam reſipiſcentibus oſtentaverat, ita ſubinde adhuc ſcriptis per NICOLAUM PRASMOVIUM EPISCOPVM LVCEORIENSEM & MAGNVM REGNI CANCELLARIVM literis æquisſimam pacem omnibus offerebat. Nimirum tibi, Chriſtianisſime Princeps, priùs, & antiquiùs erat, Temet vincere, quàm hoſtem, & minus fortitudini permittere, ut minus ſanguinis funderetur. Parcere volebas, ut Tuis, etſi Tui eſſe deſiiſſent, & abſciſſa membra integra malebas corpori reddere, quàm delere, dum & ipſa modo reddi corpori, quam deleri mallēt. Sed qui rerum in urbe potiebantur, hoſtes, nō minus ad verba clementiæ quàm ad ictus telorum occalluerant, ſeu ſpe auxilii ſe ſuſtentantes, ſeu inania gloriæ tum ſuæ, tum civium præponentes ſaluti. Cives autem poteſtatem ſui amiſerant. Ad portum ſalutis & libertatem adſpirare apertè, erat res plena periculi. Multi itâque nubilis mentibus ſerenos induebant vultus, ut præſentibus rebus contenti viderentur,

quas

quas tacito voto mutatas volebant. Sed erant quoque in numero obſeſſorum aliqui, novo dominio eò usq; addicti, ut non niſi ferro ab eo divelli poſſe viderentur. Quos adeo clementia Regia non molliebat, ſed obdurabat. Nolebant agnoſcere malorum ſuorum ſanatricem manum, quia non agnoſcebant morbum, & patientiam præbere remediis recuſabant, quia quod remedium erat, morbum putabant. Cœterùm ubi Regia Majeſtas benignitate nihil profici vidit, cedendum denique putavit bellatorum legibus, quæ quidvis permittunt in hoſtem cedere nolentem.

Machinis itaq;, quæ ad vim majorem à nobilisſimo ac ſolertisſimo Archimede Regio GŏDKANTIO magnâ & hactenus inauditâ artis Pyrotechnicæ induſtriâ, comparatæ erant, ſaxa & tela ignea tandem immitti placuit in urbem. Juxtà vero omnem exercitum ad faciendum undiquaq; inſultum præſtò adeſſe juſſerat magnus Mareſchalcus. Neq; longis hortationibus invitandus, aut erigendus erat miles. Jamdudum is operoſis precibus aggresſionem ejuſmodi ambiverat. Multos

tos opulentæ ſpes prædæ incendebat. Alii generoſiores ſtimulis gloriæ agitabantur, & indecoram ſuæ genti tantam apud unam urbem exiſtimantes moram, majore ſeveritate aggrediundos ſuadebant, qui lenitate hactenus abuti viderentur. Plurimis etiam ingruentia hyemis incommoda lentæ obſidionis tædium moverant. Magno itaq; labore, multisq; argumentis hactenus expugnandus fuerat miles, ne tanto & ſuo, & Vrbis periculo, violentam oppugnationem præcipitaret. Eoq; gratius jam fuit Regiæ Majeſtatis de urbe adoriendâ decretum. Erat decima ſeptima dies Novembris, cum tempeſtas ignea ſævire, cumq; pariter exercitus obſeſſor incredibili impetu in propugnacula mœnium undiquàq; ruere cœpit. Urbs univerſa ſubito colluxit, ac ſi undiq; obtecta flammis eſſet, eademque inter irruentia undiq; fulmina tota contremuit, non ſecus ac ſi atrociſſimo terræ motu concuteretur. Sed quas ſtationes quæq; legio, & quo eventu oppugnarit, quæ damna in Urbe ignes lapidesq; molares injecti dederint, hiſtoria deinceps plenius exponet; unicuique etiam Bellatorum decus ſuum, ex

 fide

fide & merito repensura. Nunc levi mentione illud duntaxat propugnaculum tango, in quo præcipuum operæ pretium oppugnatores fecêre. Magnus ipse Mareschallus adortus illud erat, eâ inprimis legione, cui Ductorem GIZAM, spectatissimum militiæ Tribunum præfecerat. Egregiâq; Ductorũ ac militum virtute ibi pugnatum est, ac multi ab hoste tum sauciati, non pauci etiam cæsi fuêre. Adeo ut pene hærere animi inciperent, an continuanda esset aggresſio, quæ jacturam militum Ductorumq; exiguo hactenùs fructu pensaret. Sed Mareschallus cedere nescius iteratis hortaminibus, missoq; subsidio novum ardorem injecit suis; adeò, ut hi deniq; omnes acerrimo impetu connisi hostem propugnaculo ejicerent, in quo ille plurimum spei reposuerat. Pariter aliis nonnullis stationibus, tum hoc ipso tempore, tum post breve intervallum, feliciter res gesta est, ita ut nostri intra paucos dies, aliquot hostium munimenta occuparent, inq; ipsis adeò mœnibus figerent pedem. Sensit hostis exercitui nostro non modò ad pugnandum satis animorum (hos enim jamdudum campis patentibus,

& ubi

& ubi manibus res gerenda fuit, expertus erat) sed ad expugnandas etiam munitiones satis jam esse industriæ. Itaq; remittere tandem paulatim cœpit animos, idq; eò magis, quòd facile conjiceret, Polonos nullâ hactenùs vi adversâ, nulla cœli inclementiâ, ab inceptâ obsidione avocatos, nunc tantis successibus animosos, eò alacriùs operi ad finem jam præcipitanti incubituros. In urbe contrâ præsidiariorum numerus, tùm vi nostrorum, tùm novis morborum generibus, magis magisq; atterebatur. Nescio quæ enim Sceletyrbe, lentè alioquin homines conficere solens, hîc præter morem rapida, in necem subitam agebat milites. Ita ut deniq; vix trecenti incolumes & ad pugnandum idonei superessent. Eò magis consternati etiam cives, faciliores jam aures præbebant prudentibus, qui præveniendam esse necessitatem ultimam sentiebant. Serenissimus vero Rex etsi ad iterandam aggressionem generalem omnia haberet parata, & prætereà multis precibus, atq; etiàm quiritationibus militum usq; sollicitaretur, ut vi militari urbem expugnari sineret, suæ tamen benignitati magis, quàm

votis aliorum obsecutus, denuò per literas hortatur obsessos (etsi nemo inde quicquam benevolentiæ ostenderet) ne porro fatum, iramq; in se Regiam inani pertinaciâ lacesserent. Capiti inprimis præsidiariorum non obscurè ob oculos ponit; quid expectandum haberet, si urbem tam nobilē suæ potius obstinationis victimam, quàm Regiæ clementiæ fieri vellet exemplum. Cum interista, Urbis simul mænia tormentis majoribus arietarentur, à terrore ipso vim eò efficaciorem habuêre literæ Regiæ. Proindeq; colloquia de transactione primùm per TRABVCVM R. M. Secretarium, postea inter præcipua utriusq; partis Capita haberi cœperunt, & cum nulla transactio aut fieri, aut valere posset, nisi quæ Generalissimi Suecorum in Prussiâ Gubernatoris consensu niteretur, datum est obsessis armistitium, spatiumq; & potestas mittendi Mariæburgum. Postquam rediissent, qui missi erant, & jam jam violentiæ militari lenitas Regia, nisi festinata transactio præveniret, cessura videretur venerunt ex urbe feciales, qui cum VIRIS ILL. ANDREA MORSTINIO Regni Referenda-

rendario, VLADISLAO REY, Serenissimæ Reginæ Cancellario, & BARTHOLDO à Rautenfels/Regiæ Maj. Secretario, congressi, in eas cum Rege Serenissimo leges convenêre, quas an unquam spe conceperint, nescio, accipere quidem vix ab ullo alio, quàm ab ipsâ Clementiâ potuêrunt. Apud exteras sanè gentes fidem propè excedit, hostem, qui nihil unquàm eorum, quæ summa Martis sævities committere solet, omiserit; qui toto propè anno eminus cominusq; circumjectos exercitus nostros exercuerit, ipsam Regiam Majestatem utramq; sub Jove frigido, & variis cœli injuriis tamdiu detinuerit, tandem imminentibus jam omnibus extremis, tam æquis tamen, tamq; optabilibus conditionibus, Vrbe egressum esse. Sed nimirum Serenissimus Rex noster minimè unquàm sitiens sanguinis humani, victorias suas eò majores putat, quò magis sunt incruentæ: & gloriæ sibi ducit, hostem armis quidem, sed simul & mansuetudine superasse. Armis quippe vicisse, felicitatis sœpe laus est, ignovisse victis, solius decus est virtutis. Inter præcipuas

porrò clementiæ iſtius cauſas, Vrbs ipſa erat. Potius enim Regia Majeſtas præſidium cum Vrbe ſervari, quàm Vrbem cum præſidio perire voluit. Periiſſet autem hæc, & nimirũ in ſanguine Civium, matronarum, infantum nataſſet, ſi furentis vindictâ militis permiſſa fuiſſet libidini. Nec ignota erat hoſti Regia lenitas, quæq; animo ſederat, ſervandæ Vrbis ſententia. Hoc itaq; Regis conſilio, optimo ſane, & maxime commendabili, in rem ille ſuam uſurus, urbem tàm arctè amplexus eſt, ut interire ipſe non poſſet, niſi per latus civium, modumq; invenit, quo Vrbis obſeſſæ incolumitatem faceret pretium honoræ pacis. Nimirum cum aliud jam, quod opponeret, non inveniret hoſtis, Te Tibi, Rex Serenisſime, oppoſuit: & cum elabendi nulla via eſſet, in Naturæ Tuæ genio oſtium ſalutis reperit. Inſtabat illi vel mortis, vel abjectæ pactionis necesſitas: Sed novâ arte Tibi per Temetipſum necesſitatem intulit honeſtæ dimisſionis. Alphonſus Arragoniæ Rex, clementiâ Tibi ſimillimus, dixiſſe olim fertur, nullâ re magis adverſariorum animos flecti, & conciliari

liari ſolere, quâm placabilitatis, & manſuetudinis nomine. Quod dixit, expertus erat, ac cum multos inimicos habuerit, multos ſolâ lenitate ſuperavit, & amicos ſibi fecit. Utinam æquê felix Tua clementia ſit, &, quos perdere in Urbe hoſtes noluiſti, cum poſſes, eos admiratio virtutis Tuæ emendet, non effugituros alioqui vindicem Nemeſin, ſi pertinaciæ fomentum eſſe patiantur, quod correctionis debet eſſe incitamentum. Faceſſant vero hinc illi, qui nihil in Regibus niſi ſolam armorum gloriam admirantur, verum autem fortitudinis nec modum, nec finem nôrunt: rati ſcilicet moderationem duntaxat ſuccumbentibus eſſe propriam. Nec Clementiam niſi parvarum mentium virtutem ducunt; ignari, Deum ipſum non minus optimum dici, quàm maximum; nec magis Domini, quam Patris nomine honorari. Ad DEUM porrò homines nullâ re propiùs quàm benignitate accedere poſſe. — — — *Nam cum vincamur in omni Munere, ſola Deos æquat clementia nobis.*

Illa autem gratia, quâ urbem complexus es,

Rex

Rex Serenissime, quibus præconiis efferenda est; & quæ eloquentia dignè illam extollet? Primum enim quantæ benignitatis est, quod salvam esse eam voluisti, quam aliorum Tui dissimilium Regum asper genius dudum fortassis ad exitium damnasset. Causam ejus Tu apud Te, benignus idem Patronus & Judex æquissimus egisti: reamq; non â supplicio tantum, sed â crimine etiam absolvisti. Quicquid peccatum videbatur, nulli dolo malo, sed sinisteritati temporum tribuit æquitas Tua, & quicquid displicuit, non ut macula indignationem merens, sed ut vulnus miseratione dignum, fidei & constantiæ prioris memoriâ abstersum est. Meminimus, ferventibus extremi hujus belli initiis, audire nos ex Te, Rex Serenissime, in tantâ lapsorum multitudine Te aliis jamdudum ultrò ac lubenter ignovisse, aliorum castigationem DEO delegasse: Solum illum optimè & dignoscere, & ulcisci posse, quantùm quisq; deliquerit: nec paucos eorum, qui in Te peccarint, Te etiam quiescente, castigatos. Et de ipsâ hâc Urbe fateri sanè oportet, illi transitum ad ho-

hostes, etsi haud spontaneum, certè haud quæsitum, magno admodum constitisse. Tot enim mala, & ærumnas passa, tot fatigata laboribus belli, tot affecta damnis, tot deniq; ictibus lacerata est, ut porrò à Te nonnisi per vulnera ipsa percuti, & nihil penè amplius, quàm spiritum amittere posset. Cepit Te calamitatum ejus miseratio, & cum ab initio obsidii, Civibus impunitatem spopondisses, posteà etiàm, etsi justam mutandi caussam habere videreris, non mutasti propositum: fidei scilicet datæ constantiam & autoritatem obtendens. Nimirum, quia nullâ re magis, quàm clementiâ gaudes, facilè, & ultrò suscipis vincula, quibus ad eam obstringaris, & nodos fidei, quos alii nullo negotio rumperent, Tibi benignitas animi Tui reddit insolubiles. Atq; eâdem hâc virtute effectum est, ut non Urbem modò, sed omnia etiam jura ejus salva esse volueris. Nescivit bonitas Tua partiri beneficia; totam sibi restituisti, ut totam se denuò Tibi deberet. Non autem arctiùs illam Tibi obligare potuisti quàm cum, ut ante fuit, immunem esse jussisti. Fidissimum in subditis vinculum animo-

rum eſt libertas. Neq; ulli imperio libentius quisq; paret, quam ſub quo ſuus eſſe poteſt. Quanquàm, ut omnis felicitatis, ita libertatis etiam nonnunquàm abuſus ſubire ſolet. Et ſæpè nimiùm ſibi permittunt, quibus multum licet; ipſiusq; tandem libertatis vitiis non in ſervitutem modò, ſed in perniciem ruitur. Tu liberrimæ Nationis Rex, tametſi exundantis ſubinde libertatis æſtus, magno & Tuo, & Reipubl. periculo, novisſimè expertus es, neminem tamen gentilitio hoc bono exuis. Scilicet unumquemq; jam tandem malis domeſticis ſatis edoctum credis, libertatem generoſo equo ſimilem eſſe, qui, ſi fræna excutiat, & ſe & ſeſſorem currumve, cui junctus eſt, rapiat in præceps. Sed ſi modeſtè ea habeatur, nihil eſſe in mundo generi humano vel gratiùs, vel utilius. Noſtrum certè Regnum, nullâ magis re, quàm libertate ad tantam molem, & ad tantæ potentiæ florem pervenit. Hoc enim maximè illicio invitatæ gentes vicinæ lubenter olim cum regno coaluêrunt; & vi aliquâ avulſæ, eidem ſemper optârunt rejungi. Urbs quoq; iſta, cum multas lætandi jam habeat cauſas, hanc

hanc habet potissimam, quod benignitate Regiâ, & Regno, & pristinæ libertati restituta est. Ac meritò Tullium sibi optat, qui tantam clementiam dignis efferat encomiis. Olim Rex ille eloquentiæ Romanæ gratias Cæsari egit, cum is M. Marcello ignovisset. Sed Cæsar viro uni ignovit, tali præterea viro, qui olim æqualis ipsi, atq; etiam, cum Consulatum, validâ adhuc Republicâ, gereret, superior fuerat: qui præterea, si Cæsarem offenderat, patriæ, & libertatis amore credi poterat offendisse. Ignovit porro absenti, ignovit quieto, & nihil jam amplius hostile molienti; ignovit deniq; cum non tantùm frater pro fratre supplicaret, sed & totus surgens Senatus interponeret preces. Rex vero noster multitudini hominum ingenti, multitudini subditæ, & jurejurando sibi obstrictæ, multitudini unà cum Capitibus suis sub alterius potestatem, & ad arma adversus legitimum Dominum, tandemq; hinc in extrema omnia prolapsæ, ultrò, nulloq; prorsùs deprecante, plurimis imò ultionem nimis quàm acerbè flagitantibus, veniam dedit. De quâ postquam per Cancellarios certa jam Vrbs esset,

delecti ex Magiſtratu, & Civibus, venerunt in caſtra, & præeunte Seniore & Majorum ſuisq; meritis Aulæ Polonicæ notisſimo Præ-Conſule JOANNE PRUSSO, adverſa omnia, quæ necesſitas extorſisſet, deprecati, pro clementiâ Majeſtati Regiæ gratias egêre. Benignè excepti ſunt, nec niſi paternè admoniti eorum, quibus Regia Majeſtas hactenùs ſit offenſa. Exin præſidium, quod ex ter mille hominibus in quadringentos, eosq; magnam partem ægros redactum erat, â Gubernatore BILOVIO, Skittio, Draco, Hammiltono, Zőgio, Boko, Tribunis & Pro-tribunis pridie Cal. Januar. eductum eſt. Egresſus etiam, inſigni gratiæ Regiæ documento, BENEDICTUS OXENSTIERNIUS Comes, & hoc bello â Rege Sueciæ Palatinatui Culmenſi præfectus. His præſidium Regium, cujus pars, jam ante, ſecundum pacta, portam unam urbis inſederat, ſub regimine Caſtellani Camenecenſis CHRISTOPHORI GRODZICII, ductu autem PAULI CELLARII, Generalis jam excubiarum Magiſtri, ſuccesſit. Neq; enim cuſtodiæ ſui Vrbs viſa eſt

est sufficere, præsertim bello usq; intra Prusſiæ viscera ſæviente. Nam etſi armorum ſuſpenſio agitari cœperat, ea tamen per gravitatem conditionum, & quod Confœderatos offenſura videbatur, caruit ſucceſſu. Interim de pace perpetuâ jamdudum placuerat aliqua inſtitui tentamenta. Eamque ad rem Rex Serenisſimus ipſam hanc Urbem novisſimè recuperatam Illuſtrisſimis & Excellentisſimis Delegatis ſuis, Magno Regni CANCELLARIO, & PALATINO POSNANIENSI, Magni deniq; Ducatûs Lithvaniæ Vice-CANCELLARIO, asſignavit, invitatis eòdem Confœderatis ſuis, quos belli necesſitudine ſecum ſociatos, negotiatione pacis nefas putat Polonia à ſe disjungere. Votum eſt omnium bonorum, ut res proſpere cedat, utq; Urbs, quæ prima, hoc bello, armorum hoſtilium in Prusſiâ ſedes fuit, felix tandem ſit pacis officina. Cæterùm ubi Calendæ Januariæ illuxiſſent, S. Regia Majeſtas, ſplendido Senatorum præſentium, & aulico comitatu, præviis equeſtribus turmis Vrbem, inter armatos Civium ordines ingreſſa, rectà ad templum S. Johan-

nis processit, comitante eòdem Serenissimâ REGINA. Excepit venientes ILL. JOANNES KOS Episcopus Culmensis. Mox sacra ritè peracta, Deoq; hymnus pro victoriâ cantatus, Musicis templi organis non intersonantibus, quia hostili destructa violentiâ jamdudum obmutuerant. Ex Templo in Curiam itum est, ubi Magistratus Urbanus novo sacramento fidem Majestati Regiæ obstrinxit. Quod idem postridiè Cives congregati in foro fecêre. Posteà pauci dies extracti sunt, ordinandis rebus pace belloque necessariis, animisq; hostium, quàm seriò ad pacem inclinarent, pertentandis. Sed apud hos omnia & intricata tùm nimis, & infra votum deprehensa. Regē vero alia negotia, & inprimis Comitiorum habendorum cura Varsaviam, Magnum quoq; Mareschallum instans cum exercitibus super stipendiorum solutione Commissio Lublinum vocabat. Itaque & Aula, & Militia omnis discessit, relictis præsidiis, quæ cohibendis quidem cohortibus Hostis in Prussiâ tum stabulantibus, non item novo exercitui aliunde venturo, sufficiebant. Sed quæ posteà

ſteà contigerunt, quæque alia in hâc narratione o-miſſa ſunt, hiſtoricorũ labor ſuo tempore narrabit. Ego jam ad Regem Regum & Dominum Dominorum me converto. Nihil enim omni hoc dictionis noſtræ conatu egero, niſi illius clementiæ, id quod ante omnia, ſub hoc novi anni auſpicium, propoſitum fixumq; habui, qualecunq; animi grati anathema ſuſpendero. Ejus beneficio Rex Sereniſſimus, in hoc inſigni ætatis ſuæ climactere, tot graviſſimos togæ ſagiq; labores, tot objectas difficultates, tot aeris injurias, illæsâ ſuperavit valetudine, annumque ipſum illuſtri victoriâ obſignavit. Ejus beneficio Sereniſſima Regina, ut vitæ ſocia, ſic laborum Regiorum comes, inconcuſſum corporis animiq; vigorem experitur. Ejus beneficio Illuſtriſſimus Poloniæ Senatus, inclytusq; Nobilitatis ordo, atq; adeo Reſpubl. univerſa, ex fatali illâ calamitatum congerie reſpirare cœpit, hoſtium aliis debellatis, aliis conciliatis, aliis in diverſa terrarum bellorumq; diſtractis. Ejus beneficio magnanimi Duces militiæ, ipſiq; exercitus matri Reipubl., etſi jam exſuccæ, & in ſtipendia ægrè ſuffi-

cien-

cienti, promptisſimam tamen, fidamq; operam navarunt, patriæque decus longè extrà fines magnificè protulerunt. Eundem Deum Optim. Max. veneramur ſupplices, ut Pietati, omniq; Virtuti vigorem, atque accrementum, Regiæ Majeſtati utrique longævam & omnigenâ proſperitate cumulatam vitam, Senatui ſaluberrima conſilia, Ducibus fortunatam militiam, vigilemq; neceſſariæ diſciplinæ cuſtodiam, Nobilitati moderatos ac concordes animos, Exercitibus alacre ad nobiles operas obſequium, Urbibus redivivum artium & commerciorum florem, agris quietæ fertilitatis uber, Regno univerſo Aquilæ juventam, & priſtinam ex felici rerum ſucceſſu Majeſtatem, donet, augeat, conſervet.

FINIS.